

Molaetša wa Mopresidente wa Mošupologo, 11 Mopitlo 2020

MaAfrika Borwa ao a rategago,

Ga e sale go tloga mathomong a kgwedi ya Mopitlo, nakong ya ge re thoma go fefola ganyane ganyane go tswalelwa ga naga ka bophara ka baka la *coronavirus*, batho ba bantši ba thomile go boela mešomong.

Bjalo ka karolo ya go tsošološwa ga ikonomi ka dikgato, dikhamphani tša diintasteri tše itšego tše hlalošitšwego di kgonne go tšwetšapele karolo goba ditiro tša kgwebo tša tšona ka moka.

Maemotemošo a bosetšhaba ka ga *coronavirus* ka wo motsotso ke a bone, gomme se se ra gore magato a go ela tlhoko a santše a le gona ka boati go fokotša phetelo ya bolwetši setšhabeng. Nepo ya rena ke go fokotša gannyane gannyane maemotemošo a leuba le ka go dira gore palo ya diphetelo e be fase le go dira gore peakanyo ya rena ya maphelo e dule e le komana go lebeletšwe tthatlogo ya go se laolege ya diphetelo.

Ge go tswalelwa ga naga go fefolwa gannyane gannyane, bophelo le bjona bo tla boela sekeng gannyane gannyane. Eupša e ka se be bophelo bjo re bego re bo tlwaetše.

Le ge e le gore go santše go nale tše ntši tšeo re sa di tsebego ka leuba le, ditsebi di a dumela bjale gore leuba le le tla dula le bea kotsing maphelo a bohle lefaseng ka bophara nakwana ye telele.

Ka gona, re swanetše go dula re itokišeditše go tšwelapele go phela le leuba le la *coronavirus* gare ga rena tekano ya ngwaga goba go feta.

Re swanetše go itokišetša bophelo bjo boswa fao phenkgišano kgahlanong le *COVID-19* e bago karolo ya maphelo a rena a tšatši ka tšatši.

Go atlega ga rena gore re fenye *coronavirus* go tla laolwa ke diphetogo tšeo re di dirago maitshwarong a rena.

Ešita le ka morago ga go tswalelwa ga naga – kudukudu ka morago ga yona – re santše re swanela ke go katoga batho ba bangwe, re apare dimaseke, re hlape matsogo kgafetšakgafetša, le go efoga go kgwatha batho ba bangwe.

Re santše re swanela ke go beakanyaleswa mafelo a rena a mošomo, diyunibesithi, dikholetše le mafelo a mangwe a bohle go fokotša phetelo ya bolwetši.

Re santše re swanela ke go itlwaetša mekgwa ye meswa ya go rapela, ya go ithabiša le ya go kopana yeo e fokotšago dikgonagalo tša go phatlalala ga leuba le.

Ye ke nnete ya bophelo yeo dinaga tše ntši go kgabaganya lefase di swanetšego go itebanya le yona. Ešita le tšona dinaga tšeo di thomilego go fefola dikiletšo tša tšona tša go tswalelwa ga naga di dira seo ka šedi ye kgolo le ka tlhokomelo.

Go no swana le ka fao re dirilego, dinaga tše ntši di gare di phethagatša diphuthelwana tšeo di nabilego tša tlhohleletšo go matlafatša mafapha a tšona a tlhokomelo ya maphelo, go thekga diintasteri tša go fokola gotee le bašomi le go fana ka kimollo ya malapa ao a lego kotsing.

Go swana le rena, dinaga tšeo di ile tša swanela ke go dira boipiletšo bja go tšwetšapele ditiragalo tša ikonomi. Go no swana le badudi ba rena, setšhaba sa bona ga se iketle ebile se befedišwa ke go fedišwa ga ditokologo tša bona tša go dira se le sela.

Ka go le lengwe, ditsebi tša maphelo lefaseng ka bophara di file temošo ya 'lekga la bobedi' la diphetelo ge bophelo bo le gare bo tšwelapele. Dinaga tše mmalwa go akaretšwa Germany, Iran le China di bone tlhatlogo ya diphetelo tše diswa go tloga mola di fefošago tše dingwe tša dikiletšo.

Re ka se fapane le bona. Re ka letela ebile re swanetše go letela gore diphetelo tša leuba le di rotoge ka ge batho ba bantši ba boela mešomong. Re swanetše go amogela nnete ye ya bophelo, re itokišetše yona le go itlwaetša yona.

Kgato ye latelago ya magato a rena a bosetšhaba e bolela kudu ka tielelo go feta ka fao e bolelago ka diphetogo goba boihlanelo. Re tla rotoša ditlahlobo tša rena tšeo di tseneletšego, diteko le lenaneo la taolo ya ditiragalo tša leuba le. Re tla tsebagatša magato a maswa go dira gore go lotwa mohlala ga bao ba kopanego le bao ba nago le bolwetši bjo go be moroba kudu. Re santše re swanela ke go phethagatša magato a go sanithaesa mafelo a mešomo ka bontši, dinamelwa tša bohle le mafelo a mangwe ao a šomišwago ke badudi.

Go tloga mola go tswalelwa ga naga go thomago, maAfrika Borwa ba bantši ba latetše melao yeo e beilwego go lebeletšwe maphelo le polokego ya bona. Ba tšeere sephetho se maleba sa go dira bjalo, ka kwešišo ya gore sephetho seo se maleba maphelong a bona le maphelong a bao ba le go kgauswi le bona.

Ge dikiletšo tša ditiragalo tša ikonomi le bophelo bja tšatši ka tšatši di fefolwa, go bohlokwa gore maAfrika Borwa ka moka ba tšwetšapele setlwaedi seo sa go tšea

maikarabelo a bona. Go tšohle tšeo re di dirago, karolong efe goba efe ya bophelo, re swanetše go hlokomela maphelo a rena le maphelo a batho ba bangwe.

Go sa kgathale gore ke motho o tee ka o tee, bengmešomo, bašomi, mmušo, mekgatlo ye lego setšhabeng, mekgatlo ya bašomi goba dikgwebo, ka moka ga rena re tla tšwelapele go kgatha tema ya rena twantšhong ya leuba le.

Go no swana le ka tsela yeo re ilego ra fetoša maitshwaro a rena go thibela go phatlalala ga HIV, bjale re swanetše go fetoša maitshwaro a rena go fediša *coronavirus*.

Phethagatšo ya go tswalelwa ga naga e file naga ya gaborena monyetla wo logetšwego maano. Go re file nako ye bohlokwa ya go lokiša peakanyo ya rena ya maphelo le go hloma magato a taolo ya leuba le. Se se dirile gore diphetelo tša bolwetši bjo di nanye le go phološa maphelo.

Go batamela ga kgato ye latelago ya magato a *coronavirus*, ebago go tsošološwa ga ikonomi, go tlabo boima kudu go feta gabjale. Kotsi ya go phulega ga diphetelo tša malwetši e tla hlatloga. Dinyakwa tša dikliniki tša rena le maokelo le bašomedi ba kalafo di tla golela godimo.

Ke ka lona lebaka leo go fefolwa ga dikiletšo tša go tswalelwa ga naga go sa swanela gore dipoelo tša gona e be maitshwaro a go hloka šedi ka batho goba ditlwaedi tša go se šetše ka dikgwebo tšeo di lebeletšego feela go tšwetšapele ditiragalo tša ikonomi ka go bea kotsing maphelo a batho.

Masetlapelo a *coronavirus* a tla feta. Eupša ge a santše a bea kotsing maphelo a batho ba gaborena, re swanetše go ntšha mahlo dinameng, re nanoge re be le maikarabelo.

Gabjale, go feta ka fao go bego go le ka gona, ke maitshwaro a wo mongwe le mongwe wa rena ao a tlo laolago pheletšo ya bohle.

Ke le lakaletša tše botse,

Sentharakeletšo ya Bosetšhaba ya Dikgaruru tše Ikadilego ka Bong e ka humanwa nomorong ya 0800 428 428. [&id=89b4e8e862](#)